

Paweł Góralski
Magdalena Lazarek

Czynniki kształtujące konkurencyjność regionów

Factors influencing competitiveness of regions

Rozwój procesów zachodzących w regionie charakteryzuje się dużą zmiennością. Oznacza to, iż wyróżnienie podstawowych czynników, jak również tych określających ich wpływ na konkurencję jest bardzo skomplikowany. Trudności pojawiają się zarówno na poziomie pomiaru natężenia i kierunku oddziaływania każdego z czynników.

Konkurencyjności regionu oprócz kwoty i kapitału, zatrudnienia i zasobów naturalnych struktur jest realizowana przez inne istotne czynniki. W trakcie oceny procesów terytorialnych, niektóre z nich zostają utracone, a niektóre z nich nabyte.

W przypadku ewaluacji zasobów siły roboczej, wysoki procent bezrobocia i migracji można być przeszkodą. Natomiast migracja powoduje zmiany w czynnikach i ekonomicznych tj. brak miejsc pracy, jak również wykwalifikowanych pracowników. Zmiana czynników są zawsze związane z kapitałem w rozwoju regionu pod wpływem globalnych procesów.

Wstęp

Konkurencyjność - określaną ogólnie w ekonomii jako zdolność do osiągnięcia sukcesu w gospodarczej rywalizacji,¹ - w dziedzinie rozwoju regionalnego definiuje się jako zdolność regionów do przystosowania do zmieniających się warunków, pod kątem utrzymania lub poprawy pozycji w toczącym się również między regionami współzawodnictwie.² Termin konkurencyjność ma charakter wartościujący, określa bowiem pewien stan pożądany. W zależności od celu badawczego pojęcie to jest zawężane lub uogólniane. Oznacza zarówno zdolność do uczestnictwa w rywalizacji w chwili obecnej, jak i w przyszłości oraz wynik tej rywalizacji. Pojęcie konkurencyjności regionu eksponuje jego kluczowe elementy:

1. poziom życia mieszkańców,
2. warunki prowadzenia działalności gospodarczej przedsiębiorstw,
3. możliwość przyciągnięcia inwestorów,
4. lokalizację instytucji i imprez o zasięg krajowym lub międzynarodowym.

Na regionalny wymiar konkurencyjności składają się dwa podstawowe elementy: zróżnicowanie międzyregionalne oraz wielkość rynku. Różnice wydajności i innowacyjności w regionach determinują nierówności regionalne, których istnienie

¹ Kamerschen D.R., McKenzie R. B., Nardinelli C., *Ekonomia*, Gdańsk 1991, s.47

² Zespół Zadaniowy ds. Rozwoju Regionalnego w Polsce. *Instytucje i instrumenty wzrostu konkurencyjności regionów*, Warszawa 1996, s. 22

można uznać za przejaw konkurencyjności poszczególnych jednostek terytorialnych.³ Najdokładniejszą definicję terminu konkurencyjność określa B. Winiarski. Konkurencyjność traktuje jako zdolność podmiotów działających w gospodarce rynkowej od osiągania sukcesów w toczącej się między nimi rywalizacji ekonomicznej.⁴ Według F. Kuźniaka konkurencyjność jest cechą, którą można przypisać podmiotom w relacji z innymi podmiotami.⁵ Konkurencyjny podmiot, w tym przypadku w region, będzie wykonywał swoje określone funkcje lepiej niż inne podmioty (regiony). Według wspomnianego autora konkurencyjność regionu można rozpatrywać w trzech płaszczyznach:

1. przestrzennej – wyposażenie obszaru w zasoby,
2. gospodarczej i społecznej- zachowania użytkowników zasobów oraz efekty ich działalności,
3. organizacyjnej – działania władz lokalnych oraz ich wpływ na jakość życia społecznego.⁶

Podążając dalej, nasuwa się pytanie dotyczące znaczenia terminu konkurencja regionów. Zdaniem T. Marszała i T. Markowskiego, istota konkurencyjności polega na zdolności przystosowania podmiotów ekonomicznych do zmieniających się warunków gospodarowania w celu utrzymania lub poprawy miejsca na rynku.⁷ Według wspomnianych autorów o konkurencyjności gospodarki decyduje przede wszystkim zdolność do produkowania i oferowania dóbr oraz usług, które znajdują swoich nabywców na rynku krajowym i zagranicznym. Dobra te muszą spełniać szereg kryteriów, takich jak: parametry techniczno-użytkowe, cena, jakość oraz warunki sprzedaży, aby konkurencyjność ich przyczyniła się do szeroko pojętego rozwoju. W takim kontekście, rozwój regionalny postrzegany powinien być jako systematyczna poprawa konkurencyjności podmiotów gospodarczych i poziomu życia mieszkańców oraz wzrostu potencjału gospodarczego regionów, przyczyniając się do rozwoju kraju. Wspomniani autorzy dowodzą zależności powiązania zasobów materialnych z rozwojem ekonomicznym regionu. Przy jej zaistnieniu można mówić o rozwoju regionalnym w kategorii zasobów. Jednak po przekroczeniu określonego poziomu, dalszy rozwój jest uwarunkowany zasobami intelektualnymi, wówczas pojecie to zastępuje się konkurencyjnością regionu.⁸ Według T. Markowskiego termin region konkurencyjny oznacza taki region, w którym poziom wiedzy ludzkiej, rozumiany jest jako zdolność do wyprzedzania potrzeb i odkrywania nowej kombinacji istniejących lub nowych zasobów rzeczowych, pozwalających na wytworzenie istniejących lub nowych zasobów rzeczowych jak również pozwala na wytworzenie strukturalnej przewagi

³ Hausner J., Kudłacz T., Szlachta J., Identyfikacja nowych problemów rozwoju regionalnego Polski, Biuletyn KPZK PAN, z.185, Warszawa 1998, s.36

⁴ Winiarski B., Konkurencyjność regionów a cele polityki i kierunki strategii rozwoju regionalnego, Wrocław 1997, s. 22

⁵ Kuźnik F., Koncepcje stabilnego rozwoju lokalnego, [w:] Gospodarka przestrzenna miast polskich w okresie transformacji, red. Markowski T., Marszał T., KPZK PAN, z.182, Warszawa 1998, s. 241

⁶ Piotrowska - Trybuł M., Istota i czynniki konkurencyjności regionu, [w:] Konkurencyjność regionów w okresie przechodzenia do gospodarki rynkowej. Międzynarodowa analiza porównawcza Białoruś, Litwa, Łotwa i Polska, WUMK, Toruń 2004, s. 23

⁷ Marszał T., Markowski T., Konkurencyjność regionów jako element polityki przestrzennej, [w.] Współczesne problemy rozwoju regionalnego, red. Marszał T., KPZK PAN, z.180, Warszawa 1998, s.134

⁸ Marszał T., Markowski T., Konkurencyjność... op. cit., s.134

i skomercjalizowanie wytworów regionu.⁹ Jedną z najczęściej stosowany w literaturze przedmiotu definicji konkurencyjności regionu jest określanie ekspertów Komisji Europejskiej, według której konkurencyjność regionu jest to zdolność produkowania dóbr i usług, które znajdują nabywców na rynkach międzynarodowych, zapewniając wysoki i trwały poziom dochodów.¹⁰ W tym ujęciu podstawą konkurencyjności regionów jest wysoka efektywność gospodarki regionalnej, która „zapewnia społeczeństwu korzystanie z wysokiego i rosnącego standardu życia oraz wysokiej stopy zatrudnienia [...] co więcej, poziom aktywności ekonomicznej nie powinien zakłócać równowagi bilansu w gospodarce ani obciążać dobrobytu przyszłych pokoleń.”¹¹

Czynniki kształtujące konkurencyjność regionów

Przy rozpatrywaniu poziomu konkurencyjności regionów przywiązuje się z reguły dużą wagę do ich siły ekonomicznej. Według G. Gorzelaka ocenia się, iż siła ekonomiczna określana jest na podstawie wielkości dochodów publicznych kreowanych w regionach.¹² Powszechnie uważa się, że na konkurencyjność regionów wpływa:

1. zróżnicowanie ich struktur ekonomicznych,
2. dostępność komunikacyjna,
3. istnienie zaplecza naukowo-badawczego
4. istnienie otoczenia okołobiznesowego.

Wspomniane cechy sprzyjają rozwojowi przedsiębiorczości, ich niedostatek zaś oraz słabości ogólnego poziomu zagospodarowania powodują pozostawienie regionu na pozycji mniej atrakcyjnej w stosunku do pozostałych regionów.

W ostatniej dekadzie zaobserwowano duże zróżnicowanie poziomu rozwoju wewnątrz regionów.¹³ Regiony często nie tworzą zwartej całości, a ich elementy rozwijają się w różnym tempie i z różną intensywnością. Konsekwencją tego jest proces przepływu zasobów z ośrodków lokalnych do centralnych. Z jednej strony kapitał poszukuje obszarów o wyższej stopie zwrotu, mniejszym ryzyku inwestycyjnym, sprawnie działającym otoczeniu instytucjonalnym oraz pracownikach o wysokich kwalifikacjach. Z drugiej, wykwalifikowana siła robocza migruje w poszukiwaniu zatrudnienia, zapewniając sobie lepsze warunki rozwoju.

Wszystkie procesy rozwojowe zachodzące w regionie charakteryzują się wysoką złożonością, dlatego też wyodrębnienie podstawowych czynników jak również określenie ich wpływu na konkurencyjność jest bardzo skomplikowane. Trudność ta polega na pomiarze natężenia i kierunku oddziaływania każdego z czynników.

⁹ Markowski T., Stymulowanie i regulowanie konkurencyjności w świetle procesów globalizacji gospodarki, Samorząd Terytorialny, 2001, nr 3, s. 30

¹⁰ European competitiveness report 2000: working document of the services of the European Commission, European Commission, Luxemburg, 2000, s.23-24

¹¹ European competitiveness... op. cit. s. 24

¹² Gorzelak G., Przemiany polskiej przestrzeni, [w:] Podstawy naukowo-badawcze polityki przestrzennego zagospodarowania kraju, Rządowe Centrum Studiów Strategicznych, Warszawa 1997, s. 25

¹³ Kudłacz T., Rozwój regionalny Polski lat 90. – ocena dominujących procesów oraz spodziewanych tendencji, [w:] Polityka regionalna państwa pośród uwikłań instytucjonalno-regulacyjnych, red. Szomburg J., IBnGR, Gdańsk 2001, s.30

Wśród czynników realnie istniejących w regionach, które determinują budowę ich potencjału konkurencyjnego, B. Winiarski wyróżnia:¹⁴

1. zróżnicowaną strukturę gospodarki, obejmującą gałęzie i przedsiębiorstwa zdolne do rywalizacji w procesach międzynarodowej produkcji i wymiany,
2. inwestycje – krajowe i zagraniczne, publiczne i prywatne,
3. infrastrukturę techniczną – sprawny system transportowy, telekomunikacyjny, zaopatrzenie w wodę, energię elektryczną i in.,
4. infrastrukturę społeczną - system edukacji, ochrony zdrowia, pomocy społecznej i in.,
5. działalność badawczo-rozwojowa – placówki naukowo-badawcze, jednostki badawczo-rozwojowe, szkoły wyższe i in.,
6. zasoby środowiska naturalnego,
7. instytucje okołobiznesowe – agencje rozwoju lokalnego, izby gospodarcze, fundusze doradczeniowe i in.,

Zróżnicowana struktura gospodarki

Potencjał gospodarczy indywidualnych regionów jest wynikiem wielkości i struktury inwestycji dokonanych w przeszłości. W strukturze gospodarki regionalnej, podobnie jak narodowej, wyróżniamy zazwyczaj trzy podstawowe sektory: rolniczy, przemysłowy oraz usługowy. Uogólnionym wskaźnikiem przedstawiającym aktywność i efektywność gospodarczą w poszczególnych sektorach jest poziom i tempo wzrostu Produktu Krajowego Brutto. Równie ważnym wskaźnikiem ilustrującym produktywność w pojedynczych sektorach jest wskaźnik wartości dodanej na jednego pracującego oraz wskaźnik zatrudnienia. Wraz z postępującym rozwojem zmienia się udział tych sektorów w strukturze zatrudnienia i produkcji. Przekształcenia te stanowią ważną informację o wzroście lub spadku znaczenia sektora dla rozwoju regionu. Kolejnymi wskaźnikami określającymi zróżnicowanie struktury gospodarczej regionu są:

- wskaźnik struktury środków trwałych według sektorów,
- wskaźnik nakładów inwestycyjnych według sektorów,
- wskaźnik struktury podmiotów gospodarczych według wielkości zatrudnienia.

Inwestycje

Konkurencyjność regionu powiązana jest z inwestycjami na zasadzie sprzężenia zwrotnego. Wzrost inwestycji podnosi konkurencyjność, ta zaś zwiększa napływ inwestycji, gdyż poprawia atrakcyjność inwestycyjną regionu.¹⁵ Głównym motywem działalności inwestycyjnej przedsiębiorstw zarówno krajowych jak i zagranicznych jest dążenie do maksymalnego zysku i poprawy pozycji konkurencyjnej przedsiębiorstwa. W tym celu inwestorzy poszukują lokalizacji, które dzięki określonym walorom wzmocnią ich przewagę. Całokształt czynników wpływających na poziom inwestycji w regionie określa się mianem klimatu inwestycyjnego. Do najważniejszych cech tego klimatu należą:

- korzystne położenie i połączenia komunikacyjne,
- chłonność i rozmiary rynku, koszty siły roboczej,

¹⁴ Winiarski B., Czynniki konkurencyjności regionów,[w:] Konkurencyjność regionów, red. Klamut M., AE im. Oskara Langego, Wrocław 1999, s.50-51

¹⁵ Marszał T., Markowski T., Konkurencyjność... op. cit. s. 29

- możliwość przejęcia wolnych obiektów produkcyjnych, magazynowych, biurowych,

- związki partnerów spółki z regionem,
- aktywność społeczności regionu,
- przejrzyste przepisy prawne.

Znaczącą rolę odgrywa też konstrukcja systemu podatkowego. Dla przedsiębiorstw zainteresowanych rozszerzeniem rynku czynnikiem decydującym o podjęciu decyzji będzie potencjalna chłonność rynku, uzależniona od dochodów mieszkańców. Przedsiębiorstwa, które poszukują dostępu do nowych zasobów, zwracają na ich dostępność na danym obszarze.¹⁶ Do oceny konkurencyjności poszczególnych regionów z punktu widzenia procesów inwestycyjnych mogą posłużyć takie wskaźniki jak:¹⁷

- nakłady inwestycyjne przedsiębiorstw na jednego mieszkańca i/lub na jednego zatrudnionego,
- wydatki inwestycyjne poszczególnych szczebli administracji samorządowej na jednego mieszkańca,
- wartość inwestycji zagranicznych na jednego mieszkańca, wartość inwestycji typu greenfield na jednego mieszkańca,
- odsetek pracujących w firmach zagranicznych w ogólnej liczbie pracujących, udział kapitału zagranicznego w kapitale podstawowym spółek,
- udział wydatków inwestycyjnych spółek z kapitałem zagranicznym w nakładach inwestycyjnych ogółem podmiotów gospodarczych.

Infrastruktura techniczna

Infrastruktura techniczna wpływa na takie warunki prowadzenia działalności gospodarczej w regionie jak: dostępność komunikacyjna, koszty transportu oraz korzystania z różnych urządzeń technicznych i inne. Dobre zagospodarowanie infrastrukturalne umożliwia swobodny przepływ towarów, usług oraz czynników produkcji. Oddziaływanie infrastruktury na konkurencyjność regionu jest ściśle powiązane z poziomem jej rozwoju, np. jej stan wpływa na decyzje dotyczące inwestowania w danym regionie.¹⁸ Kluczowe znaczenie omawianego czynnika wynika z takich cech, jak:¹⁹

1. pierwotność nakładów infrastrukturalnych w stosunku do przedsięwzięć produkcyjnych, usługowych oraz związanych ze zmianami miejsca zamieszkania,
2. niepodzielność techniczna i ekonomiczna – wartość użytkowa obiektu infrastruktury zależy od tego, czy stopień jego realizacji pozwala na wypełnianie funkcji, do których był przeznaczony,
3. długi okres powstawania,
4. immobilność przestrzenna i funkcjonalna – trwały związek z terytorium, na którym jest zlokalizowana,

¹⁶ Bojar E., Konkurencyjność w pozyskiwaniu bezpośrednich inwestycji zagranicznych w wybranych krajach Europy Środkowoschodniej, Przegląd Organizacji 2001, nr 5, s.26

¹⁷ Marszał T., Markowski T., Konkurencyjność... op. cit. s.33

¹⁸ Gorzelak G, Jałowiecki B, Dynamika i wskaźniki lokalnych sukcesów Polski, Regionalne i Lokalne Studiów, nr 15, Warszawa 1999, s. 59-65

¹⁹ Kupiec L., Lokalizacja w gospodarce przestrzennej T.III, [w:] Gospodarka przestrzenna, Białystok 1999, s. 81-82

5. wysoka majątkochłonność i kapitałochłonność.

Wymienione cechy decydują o tym, że odpowiedzialność za zagospodarowanie infrastrukturalne terenu spoczywa na władzy publicznej.

Infrastruktura społeczna

Wśród elementów infrastruktury społecznej wpływających na konkurencyjność regionu wyróżniamy: system edukacyjny, opiekę zdrowotną, pomoc społeczną oraz zasoby mieszkaniowe.²⁰ Elementami systemu edukacyjnego mającymi największy wpływ na poziom konkurencyjności regionu są przede wszystkim szkolnictwo wyższe oraz różne formy kształcenia ustawicznego. Kwalifikacje społeczności lokalnej nabyte w procesie kształcenia oraz stopień jej aktywności gospodarczej przenoszone są ze sfery gospodarczej, wpływając na poziom zamożności.²¹ Elementem sprzyjającym zachowaniu konkurencyjności kapitału ludzkiego jest kształcenie ustawiczne. Umożliwia ono nadążenie za zmianami oraz zwiększa elastyczność kapitału ludzkiego, przyczyniając się tym samym do różnicowania struktury gospodarki regionalnej.

Istotnym elementem infrastruktury społecznej jest system ochrony zdrowia. Jego poziom w sposób znaczący wiąże się z jakością wykonywanej pracy przez obywateli oraz wpływa na wydatki budżetu. Dostęp społeczeństwa do infrastruktury ochrony zdrowia zależy od liczby instytucji świadczących usługi zdrowotne, ich rozmieszczenia oraz kosztów usług. Cechy przydatne przy określeniu jakości oferowanych usług to m.in. stan wyposażenia placówek ochrony zdrowia, kwalifikacje personelu oraz związany z tym poziom i zakres świadczeń, a także czas oczekiwania na usługę.

Działalność badawczo-rozwojowa

Niemniej istotnym elementem tworzenia konkurencyjności regionu jest działalność badawczo-rozwojowa, determinująca liczbę i tempo innowacji produktowych i technologicznych. Wprowadzane innowacje wpływają na jakość wyrobów, szybkość pojawienia się na rynku nowych modeli oraz koszty produkcji. Istotnymi wskaźnikami z punktu widzenia działalności badawczo-rozwojowej i jej wpływu na konkurencyjność są:

1. nakłady na działalność innowacyjną w przemyśle na 1 pracującego w przemyśle,
2. liczba przyznanych patentów na 100 zatrudnionych w działalności B+R,
3. nakłady na B+R per capita,
4. zatrudnieni w działalności B+R na 1000 osób aktywnych zawodowo,
5. udział nakładów na prace rozwojowe oraz badania stosowane w nakładach ogółem na działalność badawczo-rozwojową.

Zasoby środowiska przyrodniczego

Czynnikami warunkującymi konkurencyjność regionu są także: stan środowiska naturalnego oraz jego atrakcyjność turystyczna. Czynniki te wpływają na jakość życia mieszkańców regionu oraz napływ podmiotów gospodarczych i kapitału spoza niego. W środowisku otaczającym człowieka można wyróżnić komponenty naturalne

²⁰ Pietrzak I., *Polityka regionalna Unii Europejskiej i regiony w państwach członkowskich*, PWN, Warszawa 2002, s.31

²¹ Cybulski L., *Edukacja a konkurencyjność regionów*, [w:] *Konkurencyjność regionów*, Klamut M., Wrocław 1999, s.139-142

i sztuczne, stworzone przez człowieka. Tak więc, na istniejące zasoby środowiska można spojrzeć z dwóch stron: z jednej jako na możliwości ich wykorzystania w prowadzonej działalności gospodarczej, a drugiej jako na dobro stanowiące wartość samą w sobie, np. klimat czy krajobraz. Nie równomierne rozmieszczenie zasobów przestrzeni jest więc źródłem dodatkowych korzyści lub niekorzyści dla podmiotów gospodarczych. W konsekwencji występują różnice w dostępie, jakości oraz kosztach pozyskania zasobów, opłatach za ich użytkowanie, dopuszczalnych normach zanieczyszczeń oraz kosztach uzdatniania i usuwania skutków zanieczyszczeń.²²

Podsumowanie i wnioski

Poszczególne czynniki konkurencyjności regionów można określić za pomocą zestawu ich właściwości. Należy przy tym pamiętać, iż wybór tych cech w każdym badaniu obarczony jest zawsze pewną dozą subiektywizmu, którego nie można wyeliminować. Powodem tego jest wielowymiarowość i złożoność procesów rozwojowych w danym regionie. Analiza literatury związanej z konkurencyjnością regionów pozwala wnioskować, iż konkurencyjność regionu jest rezultatem działań wszystkich podmiotów i instytucji zlokalizowanych na jego obszarze. Efektywność wykorzystania zasobów regionalnych będzie więc współdecydowała o możliwościach wzrostu konkurencyjności danego regionu w przyszłości.

Wzrost i poszerzanie konkurencyjności jest ważnym celem polityki regionalnej państwa. Należy jednak pamiętać, że jest to zarazem jeden z celów pośrednich. Jego realizacja w wymaganym stopniu otwiera dopiero drogę do celów finalnych polityki rozwoju regionalnego. Gospodarka, jej wydajność, sprawność, konkurencyjność – to wszystko ma w ostatecznym rozrachunku służyć ludziom i być podporządkowane uznawanym przez nich wartościom. W takim kontekście polityka regionalna staje się niejako częścią polityki społecznej, która to z kolei jest priorytetowa dla kolejnych ekip rządzących.

Literatura

1. Adamowicz M.: Rola polityki agrarnej w zrównoważonym rozwoju obszarów wiejskich, w: Roczniki Naukowe Stowarzyszenia Ekonomistów Rolnictwa i Agrobiznesu t II z.1, Wydawnictwo Wieś Jutra, Warszawa- Poznań- Zamość 2000
2. Bojar E., Konkurencyjność w pozyskiwaniu bezpośrednich inwestycji zagranicznych w wybranych krajach Europy Środkowowschodniej, Przegląd Organizacji 2001, nr 5.
3. European competitiveness report 2000: working document of the services of the European Commission, European Commission, Luxembourg, 2000.
4. Encyklopedia PWN w trzech tomach, PWN, Warszawa 2006, T.II.
5. Gorzelak G., Przemiany polskiej przestrzeni, [w.] Podstawy naukowo-badawcze polityki przestrzennego zagospodarowania kraju, Rządowe Centrum Studiów Strategicznych, Warszawa 1997.
6. Gorzelak G, Jałowiecki B, Dynamika i wskaźniki lokalnych sukcesów Polski, Regionalne i Lokalne Studiów, nr 15, Warszawa 1999.

²² Trojanek M., Kształtowanie atrakcyjności obszaru jako potencjalnego miejsca lokalizacji inwestycji, [w:] Wysocka E., Strategia i polityka rozwoju gmin i województw. Podstawy metodyczne, ZCO, Warszawa 1996, s.142

7. Hausner J., Kudłacz T., Szlachta J., Identyfikacja nowych problemów rozwoju regionalnego Polski, Biuletyn KPZK PAN, z.185, Warszawa 1998.
8. Kamerschen D.R., McKenzie R. B., Nardinelli C., Ekonomia, Gdańsk 1991.
9. Kupiec L., Lokalizacja w gospodarce przestrzennej T.III, [w:] Gospodarka przestrzenna, Białystok 1999.
10. Gospodarka przestrzenna miast polskich w okresie transformacji, red. Markowski T., Marszał T., KPZK PAN, z.182, Warszawa 1998.
11. Markowski T., Stymulowanie i regulowanie konkurencyjności w świetle procesów globalizacji gospodarki, Samorząd Terytorialny, 2001, nr 3.
12. Pietrzak I., Polityka regionalna Unii Europejskiej i regiony w państwach członkowskich, PWN, Warszawa 2002.
13. Piotrowska - Trybuł M., Konkurencyjność regionów w okresie przechodzenia do gospodarki rynkowej. Międzynarodowa analiza porównawcza Białoruś, Litwa, Łotwa i Polska, WUMK, Toruń 2004.
14. Podstawy naukowo-badawcze polityki przestrzennego zagospodarowania kraju, Rządowe Centrum Studiów Strategicznych, Warszawa 1997.
15. Zespół Zadaniowy ds. Rozwoju Regionalnego w Polsce. Instytucje i instrumenty wzrostu konkurencyjności regionów, Warszawa 1996.
16. Winiarski B., Konkurencyjność regionów a cele polityki i kierunki strategii rozwoju regionalnego, Wrocław 1997.
17. Współczesne problemy rozwoju regionalnego, red. Marszał T., KPZK PAN, z.180, Warszawa 1998.
18. Wysocka E., Strategia i polityka rozwoju gmin i województw. Podstawy metodyczne, ZCO, Warszawa 1996.

Summary

The whole event of development processes taking place in the region are characterized by great changeability, so singling out the basic factors , as well as defining their influence on competition is very complicated. Difficulties appear at the level of measurement of intensity and direction of interaction each of the factors. The region's competitiveness besides the amount and capital, employment and natural stock structures are effected by other important factors too. During evaluation processes of territorial systems, some of them are lost , some of them are gained. The labor force and capital stock undergo revaluing . In the case of the first factor, the high percentage of unemployment and migration can be to blame. The migration causes It causes that social and economical lack of jobs as well as qualified workers. The change of the factor connected with capital stock in region development was influenced by global processes. Below are listed existing factors in regions which determine competition potential:

- Varied economical structure-including branches and companies able to compete in international production and exchange processes.
- Investing -national and international, in private and public sector
- Technical infrastructure- competent transport , telecom, water supplying, electricity system .
- Social infrastructure –education system, national health service, social service, etc.
- Developing research activity-educational centers, higher education
- Natural environment sources
- Business institutions –local development agencies , farming, deliveries.

Informacje o autorach

dr inż. Paweł Góralski

*Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie
Wydział Nauk Ekonomicznych
Katedra Polityki Europejskiej, Finansów Publicznych i Marketingu
ul. Nowoursynowska 166, 02-787 Warszawa
e-mail: pawel_goralski@sggw.pl*

mgr Magdalena Lazarek

*Uniwersytet Szczeciński
Wydział Zarządzania i Ekonomiki Usług
Katedra Efektywności Innowacji
ul. Cukrowa 8, 01-004 Szczecin
e-mail: magda.lazrek@gmail.com*

PUBLIKACJE W LATACH 1992-2009

**PRACE NAUKOWE
KATEDRY POLITYKI AGRARNEJ I MARKETINGU**

1.(50.) Zeszyty Naukowe Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie, Polityki Europejskie, Finanse i Marketing, Nr 1 (50) 2009, Wyd. SGGW, Warszawa, liczba stron: 321

(49.) Adamowicz M. (red.), 2009: Wspólna Polityka Rolna Unii Europejskiej, Wyd. SGGW, Warszawa, liczba stron: 397

(48.) Adamowicz M. (red.), 2009: System środowiskowego rolniczego modelowania w skali lokalnej, Wyd. SGGW, Warszawa

(47.) Stawicki M., W. Pander (red.), 2008: Metody ewaluacji polityk wspierania klastrów ze środków strukturalnych, Wyd. AT Group Sp. z o.o. Warszawa, liczba stron: 153

(46.) Powęska H. (red.), 2008: Sposoby wykorzystania dóbr kultury dla potrzeb rozwoju funkcji turystycznej Wyd. SGGW, Warszawa, liczba stron: 245

(45.) Adamowicz M. (red.), 2008: Innowacje i innowacyjność w sektorze agrobiznesu Tom II Rodzaje innowacyjności, Wyd. SGGW, Warszawa, liczba stron: 328

(45.) Adamowicz M. (red.), 2008: Innowacje i innowacyjność w sektorze agrobiznesu Tom I Rolnictwo, Przemysł spożywczy, konsumenci, Wyd. SGGW, Warszawa, liczba stron: 376

(44.) Gołębiewski J. (red), 2007: Perspektywy rozwoju systemów marketingowych produktów roślinnych, Wyd. SGGW, Warszawa, liczba stron: 204

(43.) Gołębiewski J. (red.), 2007: Systemy marketingowe produktów roślinnych, Wyd. SGGW, Warszawa, liczba stron: 155

(42.) Adamowicz M. (red.), 2007: Uwarunkowania rozwoju grom przedsiębiorczości w agrobiznesie na Mazowszu, Wyd. SGGW, Warszawa, liczba stron: 152

(41.) Adamowicz M. (red.), 2007: Produkty marketingowe w rozwoju lokalnym i regionalnym, Wyd. SGGW, Warszawa, liczba stron: 459

(40.) Adamowicz M. (red.), 2006: Samorządy i społeczności lokalne w zrównoważonym rozwoju obszarów wiejskich, Wyd. SGGW, Warszawa, liczba stron: 212, twarda oprawa

(39.) Adamowicz M. (red.), 2006: Przedsiębiorstwa i organizacje publiczne w zrównoważonym rozwoju obszarów wiejskich, Wyd. SGGW, Warszawa, liczba stron: 240, twarda oprawa

(38.) Adamowicz M. (red.), 2006: Zrównoważony i trwały rozwój wsi i rolnictwa, Wyd. SGGW, Warszawa, liczba stron: 282, twarda oprawa

(37.) Lemanowicz M. (red.), 2005: Organizacje i grupy producentów szansa na poprawę konkurencyjności polskiego rolnictwa, Wyd. SGGW, Warszawa, liczba stron: 197

(37.) Podstawka M.(red.), 2006: Kwestia agrarna w Polsce i na świecie, Wyd. SGGW, Warszawa, liczba stron: 152

(36.) Adamowicz M.(red.), 2005: Kwestia agrarna w Polsce i na świecie, Wyd. SGGW, Warszawa, liczba stron: 894, twarda oprawa

(35.) Adamowicz M. (red.), 2005: Zarządzanie wiedzą w agrobiznesie w warunkach polskiego członkostwa w Unii Europejskiej, Wyd. SGGW, Warszawa, liczba stron: 702, twarda oprawa

(34.) Adamowicz M. (red.), 2004: Efektywność zarządzania marketingowego, Wyd. SGGW, Warszawa, liczba stron: 616, twarda oprawa

- (33.) Adamowicz M. (red.), 2004: Wiejskie gospodarstwa domowe w obliczu problemów transformacji, integracji i globalizacji, Wyd. SGGW, Warszawa, liczba stron: 728, twarda oprawa
- (32.) Sawicka J. (red.), 2005: Rola kobiet w aktywizacji i wielofunkcyjnym rozwoju obszarów wiejskich, Wyd. SGGW, Warszawa, liczba stron: 190
- (31.) Adamowicz M. (red.), 2004: Rola projektów europejskich w rozwoju lokalnym i regionalnym, Wyd. SGGW, Warszawa, liczba stron: 340, oprawa twarda
- (30.) Sawicka J., 2004: Polska w Unii Europejskiej - wybrane polityki sektorowe, Wyd. SGGW, Warszawa, liczba stron: 312
- (29.) Szwacka-Salmonowicz J., 2003: Zmiany zachowań nabywców jako determinanta kształtowania strategii segmentacyjnych przedsiębiorstw przemysłu spożywczego w Polsce, Wyd. SGGW, Warszawa, liczba stron: 204
- (28.) Rytko A., 2003: Środkowoeuropejskie Porozumienie Wolnego Handlu CEFTA jako studium rozwoju integracji europejskiej w sferze rolnictwa i gospodarki żywnościowej, Wyd. SGGW, Warszawa, liczba stron: 202
- (27.) Milewski L., 2003: Powiązania ekonomiczne i marketingowe rolnictwa z przemysłem mięsnym w Polsce na przykładzie rynku żywca wieprzowego, Wyd. SGGW, Warszawa, liczba stron: 356
- (26.) Adamowicz M. (red.), 2003: Strategie rozwoju lokalnego. Tom II - Aspekty instrumentalne, Wyd. SGGW, Warszawa, liczba stron: 464, twarda oprawa
- (25.) Adamowicz M. (red.), 2003: Strategie rozwoju lokalnego. Tom I - Aspekty instytucjonalne, Wyd. SGGW, Warszawa, liczba stron: 352, twarda oprawa
- (24.) Adamowicz M. (red.), 2003: Marketing w strategiach rozwoju sektora rolno-żywnościowego, Wyd. SGGW, Warszawa, liczba stron: 748, twarda oprawa
- (23.) Adamowicz M., Jasiulewicz A., 2003: Znakowanie produktów spożywczych jako instrument marketingu i zapewnienia bezpieczeństwa żywnościowego, Wyd. SGGW, Warszawa, liczba stron: 216
- (22.) Podstawka M. (red.), 2002: Zagospodarowanie gruntów rolnych nieużytkowanych rolniczo, Wyd. SGGW, Warszawa, liczba stron: 330, twarda oprawa
- (21.) Adamowicz M. (red.), 2002: Ubezpieczenia społeczne - wieś i rolnictwo, Wyd. SGGW, Warszawa, liczba stron: 240
- (22.) Adamowicz M. (red.), 2002: Ubezpieczenia gospodarcze - wieś i rolnictwo, Wyd. SGGW, Warszawa, liczba stron: 248
- (19.) Adamowicz M. (red.), 2002: Finanse publiczne w skali lokalnej i regionalnej, Wyd. SGGW, Warszawa, liczba stron: 480
- (18.) Podstawka M., 2001: Podstawy finansów publicznych, Wyd. SGGW, Warszawa, liczba stron: 274
- (17.) Pizło W., 2001: Rynek owoców w Polsce i wybranych krajach Unii Europejskiej - ujęcie teoretyczne i empiryczne, Wyd. SGGW, Warszawa, liczba stron: 168
- (16.) Podstawka M., 2000: System podatkowy w rolnictwie, Wyd. SGGW Warszawa, liczba stron: 132
- (15.) Gołębiowski J., 2000: Rynek zbóż w Polsce w okresie przemian systemowych, Wyd. SGGW, Warszawa, liczba stron: 164
- (14.) Sawicka J., 2000: Założenie i prowadzenie małego przedsiębiorstwa, Wyd. SGGW, Warszawa, liczba stron: 128

- (13.) Podstawka M., 1998: Rolnicze ubezpieczenia społeczne w Polsce oraz propozycje ich zmian, Wyd. SGGW, Warszawa, liczba stron: 160
- (13.) Adamowicz M. (red.), 1999: Foreign trade and foreign investment in agri-food sector, Wyd. SGGW, Warszawa, liczba stron: 452
- (12.) Adamowicz M. (red.), 1999: Dostosowanie podstawowych rynków rolnych do integracji z Unią Europejską, Wyd. SGGW, Warszawa, liczba stron: 300
- (11.) Adamowicz M., Król J., 1998: Ochrona konkurencji a rynek rolny, Wyd. SGGW, Warszawa, liczba stron: 216
- (10.) Sawicka J. (red.), 1998: Aktywizacja zawodowa kobiet wiejskich ze szczególnym uwzględnieniem drobnej przedsiębiorczości. Tom 2- Funkcjonowanie małych i średnich przedsiębiorstw prowadzonych przez kobiety. Wyd. SGGW, Warszawa, liczba stron: 226
- (9.) Sawicka J. (red.), 1998: Aktywizacja zawodowa kobiet wiejskich ze szczególnym uwzględnieniem drobnej przedsiębiorczości. Tom 1 - Społeczno-kulturowe i ekonomiczne uwarunkowania przedsiębiorczości kobiet. Wyd. SGGW, Warszawa, liczba stron: 192
- (8.) Adamowicz M. (red.), 1997: Przedsiębiorstwa i instytucje rynku rolnego, Wyd. SGGW, Warszawa, liczba stron: 164
- (7.) Adamowicz M. (red.), 1996: Rolnictwo w procesie integrowania Polski z Unią Europejską. Tom IV, Wyd. SGGW, Warszawa, liczba stron: 124
- (6.) Adamowicz M. (red.), 1995: Rolnictwo w procesie integrowania Polski z Unią Europejską. Tom III - Spółdzielczość rolnicza w procesie przekształceń rynkowych, Wyd. SGGW, Warszawa, liczba stron: 160
- (5.) Adamowicz M. (red.), 1995: Rolnictwo w procesie integrowania Polski z Unią Europejską. Tom I, Wyd. SGGW, Warszawa, liczba stron: 172
- (4.) Podstawka M., 1995: Opodatkowanie rolnictwa i perspektywy jego zmian w Polsce, Wyd. SGGW, Warszawa, liczba stron: 116
- (3.) Adamowicz M. (red.), 1994: Rolnictwo w procesie integrowania Polski z Unią Europejską. Tom II - Instytucje rolnicze w procesie przeobrażeń rynkowych, Wyd. SGGW Warszawa, liczba stron: 168
- (2.) Sawicka J., 1993: Przemiany w sytuacji ekonomicznej gospodarstw rolnych kierowanych przez kobiety, Wyd. SGGW, Warszawa, liczba stron: 122
- (1.) Adamowicz M., Sawicka J. (red.), 1992: Doświadczenia i perspektywy interwencjonizmu rolniczego, Wyd. SGGW, Warszawa (wydane razem z Katedrą Rolnictwa Światowego), liczba stron: 100

Zamówienia na publikację prosimy składać na adres:

Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie
Wydział Nauk Ekonomicznych
Katedra Polityki Agrarnej i Marketingu
ul. Nowoursynowska 166, 02-787 Warszawa
tel/fax: 022 593 40 77; e-mail: k pam@s g g w . p l